ДЭПАРТАМЕНТ ПА АРХІВАХ І СПРАВАВОДСТВУ
МІНІСТЭРСТВА ЮСТЫЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ АРХІЎ БЕЛАРУСІ

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ ГІСТОРЫІ

БЕЛАРУСКІЯ АРХІВЫ НА МЯЖЫ ТЫСЯЧАГОДДЗЯЎ: ЗДАБЫТКІ І СТРАТЫ

Матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі,
прысвечанай 80-годдзю
Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі

(Мінск, 28 чэрвеня 2018 г.)

Мінск
БелНДІДАС
2019

УДК 930.25(476)(082)
ББК 79.3(4Беи)я43
Б43

Р э д а к ц ы й н а я к а л е г і я:
В. І. Кураш (старшыня), *А. А. Каваленя, В. Ф. Голубеў, В. В. Даніловіч, А. Б. Доўнар, Д. В. Лісейчыкаў, Д. Ч. Матвейчык, Д. У. Яцэвіч*

Р э ц э н з е н т ы:
кандыдат гістарычных навук *А. Я. Рыбакоў*
кандыдат гістарычных навук *М. Ф. Шумейка*

ISBN 978-985-7131-29-7

© Дзяржаўная ўстанова «Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі», 2019
© Афармленне. Установа «Беларускі навукова-даследчы інстытут дакументазнаўства і архіўнай справы», 2019

4. Volumina legum : przed. zbioru praw staraniem XX. Pijarow w Warszawie od roku 1732 do roku 1782 wydanego. – Kraków : Nakł. Akad. Umiejętności, 1889. – T. 9. – 503 s.
5. Доўнар, А. Б. Рэнавацыйны прывілей Радуні 1792 г. : змест, кошт, значэнне // Вестник МГИРО. – Октябрь–декабрь 2016 г. – № 5 (28). – С. 45–50.
6. НГАБ. – Ф. 146. – Воп. 3. – Спр. 22. – Справа Слуцкай камісіі для разбору ўзаемных правоў і абавязкаў жыхароў г. Слуцка з вотчыннымі ўласнікамі князямі Радзівіламі. Ч. 5 (Інвентары г. Слуцка, бірчак Слуцкай зямельнай касы і інш. дакументы). – 1683–1839 гг. – Арк. 3360–3911.
7. НГАБ. – Ф. 146. – Воп. 3. – Спр. 23. – Справа Слуцкай камісіі для разбору ўзаемных правоў і абавязкаў жыхароў г. Слуцка з вотчыннымі ўласнікамі князямі Радзівіламі. Ч. 6 (Прывілеі, бірчакі, выпісы з кніг Слуцкага магістрата і інш. дакументы). 1587–1821 гг. – Арк. 3912–4706.
8. НГАБ. – Ф. 1825. – Воп. 1. – Спр. 7. – Актавая кніга Слуцкага магістрата. 1789–1793 гг. – 79 арк.
9. Стрэнкоўскі, С. П. Гарадское самакіраванне на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIV–XVIII ст.: у 2 ч. – Мінск : Мін. гар. ін-т развіцця адукацыі, 2013. – Ч. 1. – 589, [1] с.
10. Стрэнкоўскі, С. П. Прывілеі на самакіраванне гарадскім паселішчам Беларусі 1791–1792 гг. // Працы гістарычнага факультэта БДУ. – 2016. – Вып. 11. – С. 84–100.

Я. С. Глінскі

БАЯРЫ ПЕЧУРАНСКАГА ВОЙТАЎСТВА Ў XVIII – ПЕРШАЙ ТРЭЦІ XIX ст.

У XVIII ст. баяры як асобная група вясковага насельніцтва, прамежкавая паміж ваенна-служылымі зямянамі і чыншава-паншчынным сялянствам [34, s. 88], па сваім сацыяльным статусе набліжалася да апошняга. Прынамсі, такое меркаванне пануе ў гістарыяграфіі. Яно грунтуецца на паступовым сціранні баярскіх асаблівасцей у павіннасцях [1] – асноўным абавязкам баяр рабілася выплата чыншу, таксама яны прыцягваліся да выканання дадатковых павіннасцей, часам нават паншчыны [24, с. 69; 25, с. 11–12; 29, с. 159–160;

[1] Традыцыйна асноўнай з іх былі дастаўка і суправаджэнне карэспандэнцыі і грузаў [24, с. 55; 26, с. 200].

31, s. 83–84; 34, s. 89]. У меншай ступені ўвага надавалася самаўсведамленню сябе з боку баяр – ці захоўвалі яны памяць пра свой адносна прывілеяваны статус і як да яго ставіліся ўласнікі зямлі, на якой баяры пражывалі. Шмат у чым такое становішча абумоўлена адсутнасцю крыніц – інвентары і іншая гаспадарчая дакументацыя мала прыдатныя для такога кшталту даследаванняў. У такім выпадку ўяўленні баяр пра сябе можна прасачыць рэтраспектыўна – па матэрыялах, якія ўтварыліся ў выніку «разбору шляхты» ў канцы XVIII–XIX ст. Такая даследчая перспектыва дазволіць вызначыць, ці адносілі сябе баяры да прывілеяванага саслоўя, а галоўнае, ці меліся ў іх магчымасці для замацавання ў яго шэрагах.

У якасці мікрарэгіёна, населенага баярамі, намі абрана размешчанае на гістарычнай Капыльшчыне Печуранскае войтаўства, якое складалася з дзвюх вёсак – уласна Печураны [2] і Леўнішчавічы (інакш Мыслі) [3] – і ў XVIII ст. адносілася да «сталовых маёнткаў» уніяцкіх мітрапалітаў. Захаваліся два інвентары Печуранскага войтаўства – за 1748 і 1786 гг. [19, арк. 1260 адв.–1261, 1300 адв.–1303] [4], якія дазваляюць прасачыць склад насельніцтва і яго павіннасці ў заключны перыяд існавання Рэчы Паспалітай. У 1748 г. адзінай занатаванай павіннасцю печуранцаў з'яўляўся чынш, які яны павінны былі выдаваць калектыўна (300 злотых з 34 дымоў у Печуранах і 7 у Леўнішчавічах) [19, арк. 1260 адв.–1261], у 1786 г. чынш быў падзелены на асобныя гаспадаркі (па 40 злотых з кожнай), апрача таго, баяры мусілі ўдзельнічаць у транспартаванні грузаў з Кёнігсбергу ў размешчаны на Кіеўшчыне Радамышль (да Печуранаў іх давозілі баяры з іншага мітрапаліцкага маёнтка – Руты) [19, арк. 1303 адв.–1304 адв.].

У цэлым, па стане на 1748 і 1786 гг. печуранскія баяры па сваіх павіннасцях мала адрозніваліся ад іншых мітрапаліцкіх баяр – адно толькі, у адрозненні, напрыклад, ад руцкіх баяр, яны не выконвалі гвалтаў, затое на іх накладаўся большы чынш (у Руце плацілі не 40, а 20 злотых).

---

[2] Цяпер Печураны – вёска Пацейкаўскага сельсавета Капыльскага раёна Мінскай вобласці Рэспублікі Беларусь.

[3] Цяпер Мыслі – вёска Пацейкаўскага сельсавета Капыльскага раёна Мінскай вобласці Рэспублікі Беларусь.

[4] Выказваю падзяку кандыдату гістарычных навук, намесніку дырэктара НГАБ Дзянісу Лісейчыкаву за зварот увагі на дадзеныя інвентары.

У шэрагах жыхароў Печуранаў і Леўнішчавічаў вылучаюцца некалькі найбольш шырокіх і сталых родаў, змены ў становішчы якіх і будуць асобна разгледжаны ў артыкуле. Гэта прысутныя ў абодвух інвентарах у колькасці больш за адну сям’ю Дзенісевічы, Журыды, Мыслі, Тарасевічы і Ярмаковічы [5]. Прадстаўнікі большасці гэтых стабільна баярскіх родаў зрабілі першы крок да замацавання ў шляхецкім стане ўжо ў 1796 г., калі былі ўнесены ў алфавітную ведамасць шляхты Нясвіжскага павета Мінскай губерні [6]. Усе яны па-ранейшаму пражывалі ў межах Печуранскага войтаўства, якое, праўда, у гэты час адносілася да казённых маёнткаў. Тарасевічы з уласным прозвішчам былі запісаны як чыншавая шляхта [4, арк. 136–139], Дзенісевічы ў гэты спіс не трапілі наогул, а іншыя «падкарэкціравалі» ўласныя прозвішчы. Журыды сталі Жаўрыдамі (дзеці і ўнукі Данілы і Стэфана ў 1786 г. паказаны ў інвентары як Журыды, а ў 1796 г. ужо як Жаўрыды) [4, арк. 161 адв.–162]. У сваю чаргу, Мыслі ў 1796 г. былі запісаны як Мусніцкія (!) [4, арк. 85 адв.–88], а Ярмаковічы пазначылі сябе як Ярмалінскія (!) [4, арк. 38 адв.–45]. Апрача аднолькавага месца жыхарства, тоеснасць гэтых людзей праяўляецца ў імёнах і складзе сямей. Напрыклад, у 1786 г. у Леўнішчавічах жыў баярын Ян Мысля з сынамі Алесем і Юзафам, у 1796 г. тамсама фіксуецца ўжо чыншавы шляхціц Ян Сільвестравіч Мусніцкі з такімі ж старэйшымі сынамі [4, арк. 85 адв.–86]. У 1786 г. у Печуранах паказаны баярын Тэадор Ярмаковіч з сынам Прохарам, у 1796 г. гэта ўжо чыншавы шляхціц Тодар Стэфанавіч Ярмалінскі з такім самым старэйшым сынам [4, арк. 40 адв.–41].

Алфавітная ведамасць 1796 г. складалася падчас падачы мясцовай шляхты звестак аб сабе на разгляд павятовых маршалкаў, для ўключэння ў яе шляхце патрабавалася прадставіць дакументы аб высакародным паходжанні. Відавочна, печуранскія баяры іх не мелі. Ужо ў інвентары ад 1748 г. адзначалася, што зямлю яны трымаюць не на падставе дакументаў, а *«са слоў мясцовага войта»* [19, арк. 1260 адв.]. У XIX ст. Ярмалінскія (былыя Ярмаковічы) і Тарасевічы пры «разборы шляхты» ў якасці доказу апелявалі да пасведчання адміністратара мітрапаліцкіх маёнткаў Францішка Растоцкага, дадзенага 15 верас-

[5] Прадстаўнікі іншых родаў праходзілі па інвентарах спарадычна. Напрыклад, у 1748 г. былі паказаны дзве сям’і Невяроўскіх, а ў 1786 г. носьбітаў гэтага прозвішча ў Печуранах ужо няма. У сваю чаргу, у 1786 г. упершыню паказаны асобныя сем’і Пятроўскіх, Красоўскіх, Мацкевічаў, Давідоўскіх і інш.

[6] Пасля 1797 г. Печураны і Леўнішчавічы ўвайшлі ў склад Слуцкага павета.

ня 1795 г. жыхарам Печуранаў і Леўнішчавічаў, што яны з’яўляюцца «шляхетна народжанымі», а іх дакументы страчаны падчас ліхалеццяў [7, арк. 571 адв.–572; 8, арк. 446; 16, арк. 4–5]. Гэтае пасведчанне вядома толькі ў выпісе са Слуцкага земска-павятовага суда, нельга выключаць магчымасці, што яно магло быць сфальсіфікавана. Але сам факт адсутнасці ў печуранцаў любых сапраўдных дакументаў, якія пацвярджалі б іх шляхецкае паходжанне, несумненны. Менавіта нястача доказаў прымушала іх да скажэння родавых прозвішчаў. Гэта выразна бачна на прыкладзе Ярмаковічаў-Ярмалінскіх. Пры доказе шляхецтва ў 1815 г. яны выводзілі сябе ад Яна Ярмалінскага, які атрымаў у сярэдзіне XVII ст. наданні ў Чарнігаўскім ваяводстве [7, арк. 567 адв.–568]. Больш ніякіх дакументаў у іх не мелася. Цяжка сказаць, адкуль яны атрымалі дакументы на імя Ярмалінскіх, але менавіта іх наяўнасць выклікала змяненне прозвішча. Падобную схему выкарыстала і зямяне Ярмаліцкія, якія пражывалі ў Слуцкім княстве (пераважна ў засценках Радкава Прускага і Сорагі Урэцкага двароў [18, арк. 1–10 адв.]). Яны таксама пачалі выводзіць сябе ад Яна Ярмалінскага і ў выніку мадыфікавалі прозвішча [18, арк. 142–145 адв., 200]. Супольная стратэгія змены прозвішча печуранскімі баярамі Ярмаковічамі і слуцкімі зямянамі Ярмаліцкімі вымушае паставіць пытанне аб магчымасці іх супольнага паходжання. Яно набывае яшчэ большае падмацаванне, калі ўлічыць, што ў канцы XVII ст. у размешчаным непадалёк ад Печуранаў капыльскім засценку Каменка жылі радзівілаўскія зямяне Ярмаліцкія, а пасля Паўночнай вайны яны там не згадваюцца [2, арк. 61 адв.–62]. Магчыма, капыльскія Ярмаліцкія перасяліліся ў Печураны, дзе па нейкіх прычынах іх прозвішча трансфармавалася ў Ярмаковічы. Аднак такая версія выклікае сумненні. Ужо ў 1748 г. Ярмаковічы былі ў Печуранах надзвычай разгалінаваным родам – яны пазначаны гаспадарамі ў 16 дымах (зрэшты, некаторыя дымы маглі належаць адным і тым жа людзям) [19, арк. 1260 адв.–1261]. Такая шматлікасць, верагодна, сведчыць пра іх старадаўняе і сталае пражыванне ў Печуранах.

Пасля першых незацвярджэнняў Сенатам Ярмаковічы-Ярмаліцкія ў 1849 г. падалі комплекс фальшывых дакументаў (на валоданне маёнткам Ясеншчына Мазырскага павета), на падставе якіх зацвердзіліся ў дваранстве ў 1858 г. [7] [17, арк. 42–43 адв., 103–104].

---

[7] Указ распаўсюджваўся не на ўвесь род, а толькі на пэўныя галіны. Астатнія затым зацвярджаліся ў асобным парадку.

Крыху складаней адбывалася змена прозвішча ў выпадку роду Мысляў з вёскі Леўнішчавічы. Як ужо адзначалася, у 1796 г. яны запісаліся Мусніцкімі, але пры падачы вывада дваранства ў 1806 г. ужо фігуравалі як Мысліцкія [6, арк. 135–140 адв.]. У гэтым выпадку змяненне прозвішча было абумоўлена тым, што вывад яны рабілі супольна з больш заможнымі клецкімі зямянамі Мысліцкімі, якія трымалі зямлю ў засценку Заастравечча. У якасці свайго продка леўнішчавіцкія Мыслі-Мысліцкія называлі клецкага зямяніна Яна Мысліцкага і яго сыноў Мікалая, Аляксандра і Антонія. Гэта штучнае паходжанне. Так, сынам Мікалая Янавіча Мысліцкага ў вывадзе названы леўнішчанін Павел Мысля-Мысліцкі. У рэчаіснасці, як сведчыць алфавітная ведамасць ад 1796 г., ён быў сынам Сільвестра Мыслі. Апошні ў 1748 г. (з імем у форме Сільвей) трымаў менш за валоку зямлі ў Леўнішчавічах. Тое ж самае назіраецца ў выпадку Базыля Мыслі – у вывадзе ён называецца сынам таго ж Мікалая, у рэчаіснасці яго бацькам быў Канстанцін, які ў 1748 г. трымаў палову валокі ў Леўнішчавічах (запісаны як Кастусь) [4, арк. 85 адв.–86; 19, арк. 1261]. Аднак нельга выключаць, што клецкія Мысліцкія былі якраз адгалінаваннем печуранскіх Мысляў. У інвентарах Клецкага княства XVII ст. носьбіты гэтага прозвішча не сустракаюцца [28, с. 289–293], магчыма, яны якраз перабраліся ў Клецкае княства з Печуранскага войтаўства, але доказаў гэтага, на жаль, не маецца.

Менш складаны спосаб шляхецкай легітымацыі абралі Журыды. Ужо ў 1802 г. яны падалі супольны вывад з зямянамі Жаўрыдамі (прозвішча якіх і ўзялі) з суседняга маёнтка Грозава [5, арк. 235–238 адв.; 23, с. 202–204] і ў выніку былі зацверджаны ў дваранстве [12, арк. 218]. У цэлым, з улікам падабенства прозвішчаў і блізкіх месцаў пражывання супольнае паходжанне печуранскіх Журыдаў і грозаўскіх Жаўрыдаў не выклікала б сумненняў, калі б у сумежных мясцовасцях не фіксаваліся іншыя носьбіты прозвішча ў форме Журыд. Так, у канцы XVII ст. у прыналежнай да маёнтка Магільна вёсцы Касцяшы сярод прыгонных сялян быў прысутны Пётр Журыд [20, арк. 49 адв.]. Зрэшты, і грозаўскія Жаўрыды былі выхадцамі з панцырнага баярства [33, s. 180] і толькі ў XVII ст. дасягнулі зямянскага статусу, таму пэўныя адгалінаванні роду маглі застацца на баярскай службе і нават перайсці на сялянскія павіннасці.

У вывадзе Тарасевічаў ад 1817 г. чатыры браты (Рыгор, Антоні, Сымон і Прохар) называліся сынамі рэчыцкага шляхціца, застаўнога

трымальніка фальварка Пятровічы Яна Тарасевіча [8, арк. 444 адв.–445; 15, арк. 1]. Тое, што яны былі сынамі Яна пацвярджаецца алфавітнай ведамасцю ад 1796 г. [4, арк. 136 адв.–138]. Іншая справа, што іх бацькам быў паказаны ў інвентары ад 1748 г. печуранскі баярын Ян (Янка) Тарасевіч [19, арк. 1260 адв.]. Адкуль печуранскія Тарасевічы або прадстаўнікі іх інтарэсаў [8] здабылі інфармацыю пра Яна Тарасевіча з Рэчыцкага павета і яго бацьку Сымона (жыў у Мазырскім павеце), пакуль не высветлена. Больш зразумелы механізм, якім скарысталіся Тарасевічы (Тарасовічы) з іншай баярскай вёскі – Сцяпуры (з'яўлялася часткай маёнтка Цімкавічы). У вывадзе ад 1815 г. яны называлі сваім продкам віцебскага шляхціца Андрэя Тарасевіча, які ў 1712 г. вёў працэс у Галоўным Трыбунале ВКЛ Мінскай кадэнцыі [14, арк. 2–5, 83–88]. У рэчаіснасці іх продак Даніэль Тарасовіч жыў у Сцяпурах яшчэ ў 1690 г. і да віцебскай шляхты дачынення не меў [25, с. 85] [9]. Выпіс жа з кніг Трыбунала ВКЛ сцяпурынскімі Тарасевічамі быў атрыманы ў выніку мэтанакіраваных росшукаў. Паказальна, што ён быў выдадзены з Мінскага земска-павятовага суда ў 1801 г., а не паходзіў з родавага архіва. Верагодна, падобным чынам і печуранскія Тарасевічы атрымалі дакументы на рэчыцкіх аднафамільцаў. Яшчэ адной вартай увагі асаблівасцю падачы дакументаў Тарасевічаў з Печуранаў была асоба, ад імя якой рабіўся вывад (іншымі словамі, той чалавек, які фактычна хадайнічаў аб прызнанні ў дваранстве). У выпадку Тарасевічаў ім быў Ян Антоніевіч [8, арк. 444]. Яго бацька Антоні ў 1786 г. з'яўляўся печуранскім войтам [19, арк. 1301 адв.–1302]. Верагодна, менавіта іх сям'я была нефармальным лідарам роду, таму яе прадстаўнік займаўся доказам шляхецтва.

У сваю чаргу, Дзенісевічы выводзілі сябе ад адпаведнага роду, які паходзіў з Падляшша (пра гэта сведчаць метрычныя выпісы з падляшскіх касцёлаў) [10]. У рэчаіснасці Дзенісевічы (Піліп і Пятрусь) былі печуранскімі баярамі ўжо ў 1748 г. [19, арк. 1240 адв.].

---

[8] Важную ролю ў падрыхтоўцы дакументаў для падачы на разгляд дваранскіх сходаў адыгравалі спрактыкаваныя ў юрыдычных справах адвакаты [30, с. 77].

[9] Цікава, што Даніэль у інвентары названы панам, гэта значыць, нягледзячы на пражыванне ў баярскай вёсцы, ён меў шляхецкі ці зямянскі статус, аднак дакладней яго паходжанне не прасочваецца.

[10] Намі гэтыя звесткі былі некрытычна ўспрыняты ў пакаленным роспісе Дзенісевічаў, надрукаваным у 4-м томе «Гербоўніка беларускай шляхты» [22, с. 279–280].

Як бачым, усе найбольш разгалінаваныя роды печуранскіх баяраў атрымалі першаснае прызнанне ў Мінскім дваранскім дэпутацкім сходзе і ўвайшлі ў склад шляхецкай супольнасці Мінскай губерні [11]. Прынамсі, навакольнымі зямянамі яны, відавочна, успрымаліся як блізкія ці нават роўныя сабе па статусе (пра гэта сведчыць тое, што баяры, як у выпадку Журыдаў і Мысляў, даказвалі дваранства супольна з зямянамі). Апрача таго, такому істотнаму пранікненню печуранцаў у шляхецкую супольнасць у канцы XVIII – пачатку XIX ст. паспрыяла і тое, што яны жылі ў казённым маёнтку. Зразумела, дзяржава ў істотна меншай ступені, чым прыватныя землеўладальнікі, кантралявала тых, хто пражываў на яе землях. Памешчыкі, у сваю чаргу, не заўсёды прыязна ставіліся да спроб баяр ператварыцца ў шляхту. Так, забранне Агінскімі дакументаў у зямян і баяр Рэтаўскага староства ў Жамойці знайшло адлюстраванне нават у вядомых успамінах Зыгмунта Мінейкі [27, с. 39]. Уладальнік размешчанага непадалёк ад Печуранаў маёнтка Цялядавічы Нясвіжскі жаночы бенядыктынскі кляштар у 1825 г. рашуча запярэчыў спробам даказаць шляхецтва з боку мясцовых баяр – Гедрановічаў, Нічыпяровічаў і Цераховічаў [3, арк. 2–3] [12]. Таксама ў адрозненне ад зямян і баяр Слуцкага павета, якія пражывалі на панскіх землях [23, с. 221], баяры з Печуранаў і Леўнішчавічаў у пачатку XIX ст. не вымушаны былі пераязджаць на новыя месцы з мэтай пазбегнуць запісання ў вольныя людзі або нават прыгонныя сяляне. Так, па стане на 1830–1840-я гг. большасць Дзенісевічаў, Журыдаў-Жаўрыдаў, Мысляў-Мысліцкіх, Тарасевічаў і Ярмаковічаў-Ярмалінскіх працягвала арандаваць зямлю ў Печуранах і Леўнішчавічах (Мыслях) [1, арк. 3–10; 9, арк. 310–314 адв.; 10, арк. 283 адв., 287 адв.–289 адв.; 11, арк. 6 адв., 215 адв.–218 адв., 220 адв.; 22, с. 280–282].

У выпадку Печуранскага войтаўства мясцовыя баяры, нягледзячы на адсутнасць істотных адрозненняў ад сялян у выкананні павіннасцей, у XIX ст. здолелі ўвайсці ў склад павятовай шляхецкай супольнасці, а некаторыя нават атрымалі афіцыйнае зацвярджэнне з боку расійскіх улад у дваранскай годнасці. Пры гэтым імкненне да

---

[11] Зрэшты, не ўсе здолелі ў ёй замацавацца. Напрыклад, Тарасевічы так і не атрымалі зацвярджэння ў Дэпартаменце Герольдыі [15].

[12] Зрэшты, гэта не перашкодзіла ім у выніку атрымаць зацвярджэнне Герольдыі ў дваранстве [13; 21, с. 319–327]. Іншыя прыклады імкненняў паноў пазбавіць баяр вольнага статусу гл.: [32, s. 128–131].

атаясамлення сябе са шляхтай у выпадку печуранскіх баяр не падмацоўвалася наяўнасцю адпаведных дакументаў, што прыводзіла да неабходнасці іх фальсіфікавання, а часам нават змянення родавага прозвішча.

Крыніцы і літаратура

1. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (далей – НГАБ). – Ф. 27. – Воп. 5. – Спр. 447. – Люстрацыйнае апісанне казённага засценка Печураны Слуцкага павета. 1841–1843 гг. – 64 арк.
2. НГАБ. – Ф. 27. – Воп. 6. – Спр. 2. – Інвентар Капыльскага княства 1693 г. – 64 арк.
3. НГАБ. – Ф. 295. – Воп. 1. – Спр. 235. – Справа аб вызначэнні дваранскага паходжання Гедрановічаў, Нічыпаровічаў і Цераховічаў. 1825–1878 гг. – 21 арк.
4. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 6. – Алфавітная ведамасць шляхты Нясвіжскага і Пастаўскага паветаў за 1796 г. – 194 арк.
5. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 32а. – Пастановы Мінскага ДДС аб дваранстве розных асоб за 1802 г. – 829 арк.
6. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 40. – Пастановы Мінскага ДДС аб дваранстве розных асоб за 1806 г. – 183 арк.
7. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 62. – Пастановы Мінскага ДДС аб дваранстве розных асоб за 1815 г. – 608 арк.
8. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 82. – Пастановы Мінскага ДДС аб дваранскім паходжанні розных асоб за 1817 г. – 988 арк.
9. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 217. – Пасямейныя спісы дваран 2-га разраду Слуцкага павета за 1835 г. (літары А–Ж). – 323 арк.
10. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 218. – Пасямейныя спісы дваран 2-га разраду Слуцкага павета за 1835 г. (літары З–М). – 349 арк.
11. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 1. – Спр. 220. – Пасямейныя спісы дваран 2-га разраду Слуцкага павета за 1835 г. (літары Т–Я). – 242 арк.
12. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 1056. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Жаўрыдаў. – 547 арк.
13. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 2251. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Нічыпяровічаў. – 495 арк.
14. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 3182. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Тарасевічаў. – 178 арк.
15. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 3194. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Тарасевічаў. – 19 арк.

16. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 3206. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Тарасевічаў. – 205 арк.
17. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 3780. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Ярмалінскіх. – 637 арк.
18. НГАБ. – Ф. 319. – Воп. 2. – Спр. 3790. – Справа аб дваранскім паходжанні роду Ярмалінскіх. – 202 арк.
19. НГАБ. – Ф. 531. – Воп. 1. – Спр. 161. – Дакументы на маёнтак Рута Навагрудскага павета. XVI–XIX стст. – 1529 арк.
20. НГАБ. – Ф. 694. – Воп. 2. – Спр. 4942а. – Дакументы па маёнтку Магільна Нясвіжскай ардынацыі. 1638–1777 гг. – 53 арк.
21. Гербоўнік беларускай шляхты. – Т. 4 : Г / Д. Ч. Матвейчык і інш.; навук. рэд. А. Рахуба. – Мінск : Беларусь, 2016. – 959 с.
22. Гербоўнік беларускай шляхты. – Т. 5 : Д / Я. С. Глінскі і інш.; навук. рэд. А. Рахуба. – Мінск : Беларусь, 2018. – 847 с.
23. Глінскі, Я. С. Зямянская супольнасць вёсак Вужа і Праракаўшчына Слуцкага княства ў другой палове XVII – першай трэці XIX ст. // Архіварыус. – Вып. 15. – Мінск : НГАБ, 2017. – С. 197–233.
24. Доўнар, А. Б. Сяляне-слугі Беларусі другой паловы XVI – сярэдзіны XVIII ст. – Мінск : Беларуская навука, 2007. – 193 с.
25. Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII–XVIII вв. : Владение Сморгонь / Сост. П. Г. Козловский, Е. П. Шлоссберг, Е. Л. Бравер. – Минск : Наука и техника, 1977. – 256 с.
26. Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII–XVIII вв. : Владение Тимковичи / Сост. П. Г. Козловский, Е. П. Шлоссберг, Е. Л. Бравер. – Минск : Наука и техника, 1982. – 216 с.
27. Мінейка, З. З тайгі на Акропаль : Успаміны з 1848–1866 гадоў / Уклад., прадмова, камент. М. Запартыка. – Мінск : Лімарыус, 2017. – 568 с.
28. Пазднякоў, В. С. Клецкая шляхта XVI–XVII стст. (спісы) // Беларускі археаграфічны штогоднік. – Вып. 15. – Мінск, 2014. – С. 275–294.
29. Похилевич, Д. Л. Крестьяне-слуги в Великом Княжестве Литовском в XVII–XVIII веках // Средние века : сборник. – 1962. – Вып. 21. – С. 141–169.
30. Трояновский, К. В. Политика Российской империи в отношении беспоместной шляхты западных губерний : дисс. … канд. ист. наук / НИУ ВШЭ. – Санкт-Петербург, 2017. – 238 л.
31. Hedemann, O. Historja powiatu brasławskiego. – Wilno : Sejmik brasławski, 1930. – XXXI, 483 s.
32. Rychlikowa, I. Deklasacja drobnej szlachty w Cesarstwie Rosyjskim. Spór o «Pułapkę na szlachtę» Daniela Beauvois // Przegląd Historyczny. – 1988. – Z. 1. – S. 121–147.

33. Sienkiewicz, W. Szlachta zależna w Wielkim Księstwie Litewskim od połowy XVII do połowy XVIII wieku. Studium z dziejów feudalizmu litewskiego : maszynopis pracy doktorskiej. – Warszawa, 1982. – 460 s.
34. Wieczorek, W. Z dziejów ustroju rolnego Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVIII w. – Poznań : PTPN, 1929. – 119 s.

О. А. Шуміліна

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ АРХІВІВ У ВИВЧЕННІ ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ МУЗИКАНТІВ XVIII СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ МАКСИМА БЕРЕЗОВСЬКОГО)

Вивчення біографії людини, яка жила і працювала у XVIII ст., є надзвичайно відповідальною справою. Можна написати і поширювати викривлені факти, видавши їх за правду, і таку інформацію ніхто не зможе спростувати з відсутності живих свідків. Можна проводити час в архівах і шукати прижиттєві документи, які засвідчують реальні факти життєтворчості і на цій основі відтворити правдиву картину творчої біографії митця. Іноді доводиться займатися історичним ревізіонізмом, оскільки загальновідома біографія митця абсолютно не відповідає тому, що було насправді. Останнє має пряме відношення до одного з найяскравіших представників української музичної культури XVIII ст., Максима Созонтовича Березовського (1745–1777).

Я вивчаю життєтворчість цього видатного музиканта протягом тривалого періоду і можу стверджувати, що інформацію про основні події біографії і про творчість цього митця нам відома не за прижиттєвим документальними джерелами, а за публікаціями початку XIX ст. На той час Березовський вже кілька десятків років як помер. І тому відтворити реальну, правдиву картину життєвих подій і відобразити усю панораму композиторського доробку першим біографам і видавцям XIX ст. не вдалося. Ймовірно, вони не ставили собі таких завдань. Однак саме на ті перші публікації спиралися автори усіх наступних біографій Березовського як на джерело.

Поступово була сформована і дотепер існує дещо викривлена уява про життєтворчість митця. Наприклад, усім відомо, що Березовський був церковним співаком і церковним композитором, що він працю-

ЗМЕСТ

Прадмова 3

Прывітальнае слова
да ўдзельнікаў канферэнцыі
дырэктара Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі
Яцэвіча Д. У.. 6

Прывітальнае слова
да ўдзельнікаў канферэнцыі
дырэктара Інстытута гісторыі НАН Беларусі
Даніловіча В. В. 7

Секцыя I
Гісторыя архіўнай справы

Г. А. Бераставы

Полацкія абласныя прывілеі
і прывілеі полацкім мяшчанам:
практыкі захоўвання і выкарыстання (XV–XVII стст.) 9

З. В. Антановіч

Вопісы спраў Магілёўскай рымска-каталіцкай
кансісторыі як крыніца па даследаванні
справаводства і архіўнай справы. 20

В. С. Пазднякоў

Справы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў 1835–1855 гг.:
цяжкае дваццацігоддзе 28

Т. Ю. Афанасьева

Архивный фонд рода Слизеней. 33

Т. Д. Гернович

Первые нормативные акты об архивах БССР
(начало 1920-х гг.). 37

С. В. Кулинок, М. Н. Скоморощенко

К вопросу об организации делопроизводства
в Белорусском штабе партизанского движения
в сентябре–декабре 1942 г.. 48

Секцыя II
Крыніцазнаўства: дакументы XIV–XIX стст.

Р. Б. Гагуа

Акты мірнага дагавора ў Белзе ад 6 снежня 1392 г. як
гістарычная крыніца 59

А. Б. Доўнар

Прывілей Слуцку 1792 г. на правы «вольнага» горада 69

Я. С. Глінскі

Баяры Печуранскага войтаўства
ў XVIII – першай трэці XIX ст.. 75

О. А. Шуміліна

Роль національних історичних архівів у вивченні творчої біографії
музикантів XVIII століття
(на прикладі життєтворчості Максима Березовського) 84

А. У. Ерашэвіч

Дакументы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі
як крыніца аб падатках
і падаткаабкладанні на тэрыторыі Беларусі
(канец XVIII – першая палова XIX ст.) 90

С. В. Мяньчэня

Сістэма яўрэйскіх малельных школ
і дамоў Віцебскай губерні
ў другой палове XIX – пачатку XX ст.
(паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі). . . .100

Д. Ч. Матвейчык

Метрычныя кнігі і спісы парафіянаў сібірскіх касцёлаў з фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі як крыніцы па гісторыі ссылкі ўдзельнікаў паўстання 1863–1864 гг. 108

О. В. Червинская

Документы фондов учебных заведений Витебской губернии как генеалогический источник. 117

М. М. Кароль

Праблематыка міжканфесійных пераходаў у другой палове XIX – пачатку XX ст.: перспектывы даследавання на матэрыялах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі 128

Секцыя III
Крыніцазнаўства: дакументы XX ст.

С. Н. Рындин

Борьба с «немецким засильем» в белорусских губерниях в годы Первой мировой войны (по материалам Национальных исторических архивов Беларуси в Минске и Гродно) 134

А. У. Дзьячкоў

Дакументы Дзяржаўнага архіва Магілёўскай вобласці аб жыцці і дзейнасці артысткі і педагога Паўліны Мядзёлкі 143

Е. Г. Калечиц, А. В. Колосов

Неизвестное научное наследие Константина Михайловича Поликарповича – новый источник для изучения палеолита Беларуси и сопредельных регионов. 148

Т. Н. Агеенко

Собирание и использование документов по национально-государственному строительству в Беларуси (по материалам архивного фонда «Институт истории партии и Октябрьской революции при ЦК КП(б)Б»). 159

Д. А. Дзядзюля

Дзейнасць часовых органаў кіравання
на тэрыторыі Заходняй Беларусі
(верасень–снежань 1939 г.):
па дакументах Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь 163

К. В. Сыцько

Дакументы парафіяльных установ
Рымска-каталіцкага касцёла ў Беларусі
другой паловы XX ст. як гістарычная крыніца 169

М. М. Елинская

Советские государственные награды –
Белорусской ССР, областям, городам 177

Секцыя IV
Беларусіка ў архівах замежжа

А. А. Жлутка

Дакументы прамоцыі Францішка Скарыны
на доктара медыцыны з архіваў Падуі
і рэканструкцыя тэксту яго дыплома 191

Д. В. Лісейчыкаў

Матэрыялы генеральных візітацый манастыроў
Літоўскай правінцыі базыльянскага ордэна XVIII ст.
у фондах Аўстрыйскай нацыянальнай бібліятэкі .197

І. Б. Лаўроўская

Касцёлы і кляштары Берасця Літоўскага XVII–XVIII стст.
у выбраных актах луцкіх і берасцейскіх біскупаў
з дыяцэзіяльнага архіва ў Седльцах. 216

Т. М. Заблоцкая

Дакументы па гісторыі Ордэна піяраў
Літоўскай правінцыі
канца XVII – першай паловы XIX ст.
у архівах Беларусі, Літвы і Расіі 228

В. М. Папко

Матэрыялы па гісторыі Беларусі XIX ст.
у Федэральным архіве г. Кобленца
і Цэнтральным архіве роду Гагенлоэ
ў Нойнштайне (Германія):
перспектывы даследавання і вяртання 236

А. М. Сцебурака

Падзеі 1812 г. у Беларусі ў святле французскіх дакументаў
Дзяржаўнага Імператарскага сакратарыята:
чаканні і рэчаіснасць 243

Ю. М. Снапкоўскі

Сямейны архіў мінскага губернатара Валерыя Чарыкава
ў Цэнтральным дзяржаўным архіве Самарскай вобласці 247

Секцыя V
Сучасныя архіўныя тэхналогіі

Г. С. Жолнеркевич

Расширение доступа к документам
государственных архивов Республики Беларусь:
проблемы и пути решения 265

Г. А. Сівохін, К. І. Мяцеліца

Метадалагічныя аспекты рэалізацыі другой ступені сістэмы
адкрытага доступу да дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду
Рэспублікі Беларусь 272

А. М. Белявский, С. А. Захаркевич

По ту сторону жизни:
антропологический анализ пространственной
семантики понятия «архив» 280

В. С. Іванова

Вусныя ўспаміны жыхароў беларускай вёскі
аб падзеях другой паловы XIX – пачатку XX ст. 294

Н. С. Гардзіенка

Да пытання экспертызы каштоўнасці дакументаў беларускай эміграцыі ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва 306

В. В. Боровик

Музей-архив народной культуры Украинского Полесья: особенности формирования архивного фонда документов, найденных в брошенных населенных пунктах зоны отчуждения 312

В. В. Боровик, Г. А. Шамонин

Некоторые вопросы архивного описания исследовательских собраний этнографических аудиодокументов и создания научно-справочного аппарата к ним 322

О. В. Березовская

Особенности описания архивной коллекции документов потерянных территорий Чернобыльской зоны отчуждения. 331

Ю. Б. Твердохлебова, Т. Г. Комлева

Восполнение газетного фонда Национальной библиотеки Беларуси как необходимое условие обеспечения сохранности отечественного документного наследия. 339

Ю. І. Крыўдзюк

Узаемадзеянне музеяў і архіваў у галіне захавання і прэзентацыі гісторыка-культурнай спадчыны 344

Секцыя VI
Архіўныя дакументы і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны

Ю. М. Лаўрык

Тэкставы склад зборніка КП 447 са збораў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь 351

В. А. Кобринец

К вопросу о русских монетных номиналах на территории Беларуси в XVI–XVII вв. (по данным письменных источников) 357

В. У. Шылай

Да пытання атрыбуцыі і класіфікацыі вокладак актавых кніг XVII ст. з фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі 366

В. В. Урублеўскі

Зменлівасць беларускіх сялянскіх прозвішчаў у Мінскай губерні (канец XVIII – пачатак XX ст.) 375

І. Н. Колабава

Матэрыялы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі як крыніца па гісторыі фальшываманетніцтва .386

С. А. Рыбчонак

Матэрыялы з калекцыі графа Канстанціна Ажароўскага ў Нясвіжскіх зборах князёў Радзівілаў 390

Ю. П. Латушкова

Материалы по обращению бон Гомельского городского самоуправления из фондов Национального исторического архива Беларуси 404

Звесткі пра аўтараў 414

Б43 **Беларускія архівы на мяжы тысячагоддзяў: здабыткі і страты** : матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай 80-годдзю Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (Мінск, 28 чэрвеня 2018 г.) / рэдкал.: В. І. Кураш (старшыня) [і інш.]. – Мінск : БелНДІДАС, 2019. – 430 с. : іл.

ISBN 978-985-7131-29-7.

У зборніку пададзены тэксты дакладаў удзельнікаў канферэнцыі, праведзенай сумесна Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі і Інстытутам гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі 28 чэрвеня 2018 г. Спектр узнятых праблем беларускімі і замежнымі даследчыкамі дастаткова шырокі – гісторыя архіўнай справы ў Беларусі і дакументальнай спадчыны, выкарыстанне ў навуковых распрацоўках асобных крыніц і іх комплексаў, дасягненні і праблемы развіцця архіўнай справы і гістарыяграфіі на сучасным этапе і інш.

Зборнік прызначаецца для прафесійных гісторыкаў і архівістаў, а таксама краязнаўцаў і ўсіх зацікаўленых мінуўшчынай Беларусі.

УДК 930.25(476)(082)
ББК 79.3(4Беи)я43